

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

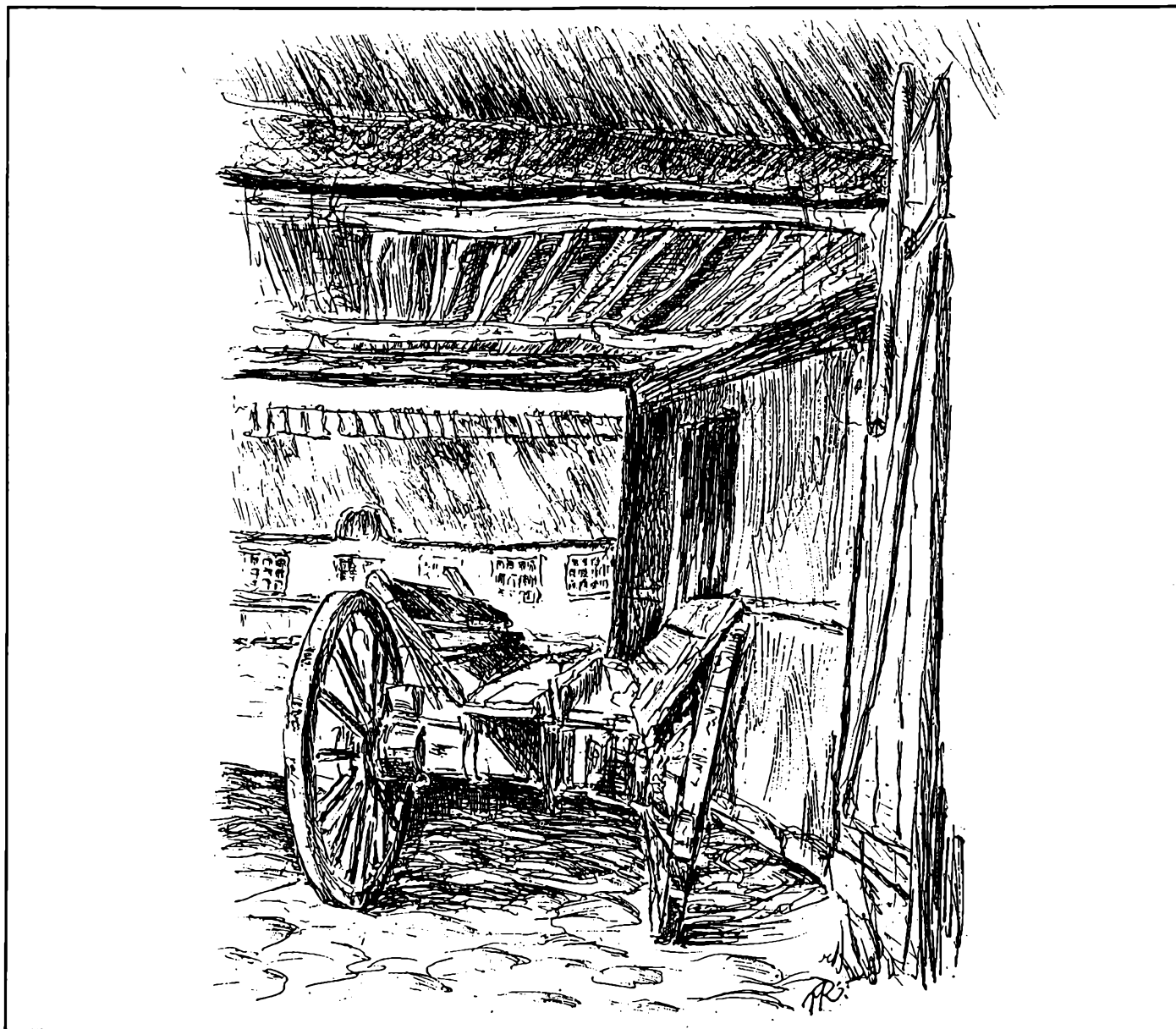
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Danmark og EF	side 2
Årsmødet 1992	side 3
Randrup Hovedgård	side 4
Slægten Hjorth	side 6
Slægtsgården og fodbolden	side 7
Slægt og jord	side 9
Gøngenhøvdningens tid	side 12
Rebild	side 13

Tidsskrift for
Dansk Slægtsgaardsforening

Februar - Marts 1992

Nr. 296 - 50. årgang

SLÆGTSGÅRDEN

LÆR AF FORTIDEN - LEV I NUTIDEN - VIRK FOR FREMTIDEN

Stiftet 5. juli 1941

Kasserer og sekretær:

Inger M. Hansen, Bjerggårdsvænget 9, 2840 Holte,
tlf. 42 80 25 37 (efter 17). Træffes bedst tirsdag. Postgiro nr. 8083142

Ejendomskonsulent:

Anders Frederiksen, Søndertoften 17, 9500 Hobro
tlf. 98 51 10 25

Slægtsgaardsarkivet:

«Klostergaarden», Ole Hansensvej 3, 4100 Ringsted,
tlf. 53 61 25 35 (onsdag 11-15 og evt. efter aftale)

Arkivar Else-Margrethe Ransy, Udbygade 19, 1, 2200 København N.
tlf. 35 37 73 22 kl. 18-21 (fortrinsvis folketællinger)

Genealog Bo Johansen, St. Strandstræde 4, 1, 1255 København K,
tlf. 33 11 67 20 efter kl. 18 (fortrinsvis gård- og slægtsundersøgelser)

Hovedbestyrelsen:

Formand: Gårdejer Carl Martin Christensen, «Kaaregaard», Badstrupvej 39,
Badstrup, 5485 Skamby, tlf. 64 85 11 74

Næstformand: Gårdejer Peder Møller Frifelt, «Lindegård», Tyndkærvej 7,
6823 Ansager, tlf. 75 24 30 87

(Formand: Bladudvalget)

Gårdejer Vagn Mathiasen, «Solgaard», Toeltvej 4, Langerød,
3480 Fredensborg, tlf. 42 19 38 37

(Formand: Arkivudvalget og Nordsjællandskreds)

(Ovennævnte tre udgør hovedbestyrelsens forretningsudvalg.)

Gårdejer Poul Ancher Hansen, «Stensebygaard», Stensebyvej 23,
3730 Nexø, tlf. 56 48 84 60

(Formand: Bornholms Amt)

Gårdejer, fhv. borgmester Verner Larsen, «Biltrisminde», Åbovej 17, Herlufille,
4160 Herlufmagle, tlf. 53 75 11 61

Gårdejer Arne Højland, Bakkedraget 3,
4270 Høng, tlf. 53 55 28 41

(Formand: Vestsjællands Amt)

Gårdejer Meta Larsen, «Skovvang», Præstøvej 107,
4640 Fakse, tlf. 53 82 51 45

(Formand: Sjælland-Syd)

Proprietær Jens Peder Skov Jensen, «Hobygården», Hobyvej 37,
4983 Dannemare, tlf. 53 94 41 63

(Formand: Lolland-Falster afd.)

Gårdejer Hans Peder Madsen, «Mariesminde», Røjrupvej 41,
5550 Langeskov, tlf. 65 97 23 21

(Formand: Fynskreds)

Gårdejer Elise Jensen, «Højtoftgård», Gammelby 40,
6100 Haderslev, tlf. 74 56 63 16

(Formand: Haderslevkreds)

Gårdejer Torp Friis Møller, Aarslevvej 4, Aarslev,
6230 Rødekro, tlf. 74 66 66 97

(Formand: Det sydlige Sønderjylland)

Gårdejer Carl P. Jensen, Vadgård, Vadgårdsvej 25,
6830 Nr. Nebel, tlf. 75 28 81 14

(Formand: Ribe Amt)

Gårdejer Knud Raunkjær, Magnolievej 114,
6880 Tarm, tlf. 97 37 30 08

Gårdejer Mads Andersen, Skårupvej 4, Hanning,
6900 Skjern, tlf. 97 36 20 74

(Formand: Ringkøbing Amt)

Gårdejer Holger Buch Juul, Ribevej 13, Ødsted,
7100 Vejle, tlf. 75 86 50 21

(Formand: Vejle Amt)

Gårdejer Anders Knudsen Pedersen, «Kjærsgård», Skadholsvej 5,
Gjerbøl, 7732 Snedsted, tlf. 97 93 42 71

Gårdejer Jens Kr. Nielsen, Toftegård, Vrouevej 15, Vroue,
7800 Skive, tlf. 97 54 70 31.

(Formand: Midtjysk kreds)

Gårdejer Henry Slemming, «Ryttergaarden», Hammelevvej 23, Hammelev,
8500 Grenå, tlf. 86 32 01 99

(Formand: Århus Amt)

Gårdejer A.C. Winther Hansen, «Trillbakkegård», Korsbjerghøjvej 3 b, Grydsted,
9240 Nibe, tlf. 98 35 16 03.

(Formand: Himmerlandskreds)

Gårdejer Esben Saksager, «Saksager», Saksagervej 190,
9760 Vrå, tlf. 98 98 80 16

(Formand: Vendsysselkreds)

Gårdejer Ingrid Houbak, «Gedemaalsgaard», Sakstrupvej 32, Bjergby,
9800 Hjørring, tlf. 98 97 10 36

Danmark og EF

I den forløbne uge blev datoen for folkeafstemningen offentliggjort. Det er nu åbenbart for enhver, at datoen den 2. juni kan blive altafgørende for den videre politiske og økonomiske udvikling i Danmark.

I modsætning til tidligere, er der nu et markant flertal i folketinget for dansk EF politik, men jeg fornemmer en utrolig ringe interesse for sagen i befolkningen, og det er dybt beklageligt. At den interesse der udvises, så i vid udstrækning er negativ, skyldes vel mest, at der hele tiden tales om politisk og monetær union, og at ordet union skurrer fælt i manges ører. Ordet skurrer også i mine ører, men jeg har den opfattelse, at det vi nu skal stemme om den 2. juni, intet har at gøre med en union, men derimod er en klar præcisering af, at samarbejdet i Europa er et økonomisk og politisk samarbejde mellem suveræne nationer.

Jeg må desværre erkende at vores egen regering har et stort medansvar for, at den debat der nu skal finde sted meget let vil køre af sporet, blot fordi man har benyttet et følelsesladet ord i samarbejdsaftalen.

Jeg håber inderligt, at vi kan lave en oplysningskampagne i de kommende måneder der fortæller vælgerne hvad sagen drejer sig om, og derefter sikrer at befolkningen med et stort flertal stemmer ja den 2. juni. Her har slægtsgårdsforeningens medlemmer en opgave, hvor der er brug for alle til at arbejde for sagen.

Efter den 2. juni skulle der så gerne falde ro over dansk EF politik, således at man kan bruge kræfterne på et fremtidigt arbejde, der efter min mening gerne skulle betyde, at EF medlemslande kan udvides med en række lande, først og fremmest de nordiske, men også gerne med de nye demokratiske i Østeuropa.

Vi står stadig i en situation, hvor vi venter på resultaterne af de løbende GATT-forhandlinger, og det er nok rigtigt, at konstatere, at EF landbrugsforhandlinger ikke kan føres til ende, inden man kender resultaterne af de internationale forhandlinger. Og først når vi kender dem, kan der træffes endelige beslutninger i det danske folketing, med henblik på nogle aftaler, der sikrer arbejdsgrundlaget for dansk landbrug.

Der er mange ting, der skal gå i en højere enhed, men rækkefølgen er nødvendig, og så må vi jo håbe, at der kan samles et bredt flertal for en politik, som landbruget kan leve af og med.

Lad os håbe det bedste for folkeafstemningen den 2. juni, og dermed skabe basis for en løsning af alle de andre problemer. Vi skal hver især gå ud og deltage i den debat.

Carl Martin Christensen

Redaktion:

Ole G. Nielsen, Lundforlundvej 8, 4200 Slagelse,
tlf. 53 58 40 16

Nr. 297 udkommer omkring 20. april. Stof til dette nummer skal være hos redaktøren inden den 20. marts.

Eftertryk tilladt med kildeangivelse.

Tryk: ROSTED BOGRYK/OFFSET, 4200 Slagelse, tlf. 53 54 52 65

Fra hovedbestyrelsen

Danske gårde i tekst og billeder er blevet en gyser i Dansk Slægtsgårdsforenings hovedbestyrelse.

På tredje år har bogudgivelserne været fast emne for hovedbestyrelsens medlemmers debat. Bred utilfredshed, først med salgsformen, dernæst med produktet.

Slægtsgårdsbladet har i nr. 283 - december 1989 s. 14, omtalt de tre forlag, der står bag udgivelsen, og de familiære forhold mellem disse. I nr. 287 - august 1990 s. 16 blev værket om Viborg Amt omtalt, og der blev påvist fejl i teksten, manglende bredde i indholdet, forstås således, at bøgerne ikke dækkede amtet og endelig har der i nr. 287 - august 1990 s. 3, været omtale af den ulovlige salgsform.

Dansk Slægtsgårdsforening vil advare mod disse bøger. Indholdet svarer ikke til vort håb. Ud over personoplysninger og bemærkninger om bygninger og drift, gives der ikke nævneværdige oplysninger om gårdene, og kun undtagelsesvis er der lidt gårdhistorie.

Et hovedbestyrelsesmedlem sagde direkte på hovedbestyrelsesmødet den 12. februar 1992, at han ønskede afklaring omkring bøgerne. I 5 år havde han ventet på bogen, og han havde betalt 900 kr. forud. Nu vil han hellere tabe de 900 kr. end smide endnu 900 kr. ud til ingen ting. (Ved kontraktens indgåelse betales den halve pris!)

Dansk Slægtsgårdsforenings hovedbestyrelse vil opfordre medlemmer, der har købt en bog om »Danske gårde i tekst og billeder« om at fremsende deres rettelselser og klager til forlagene.

Har man ikke fået bogen - så forlang pengene tilbage, kontrakten er antagelig ugyldig, da uopfordret dørhandel ikke er bindende.

Hænger man ikke allerede på et kontraktforhold til et af de tre forlag bag udgivelsen af »Danske gårde i tekst og billeder«, så hold sælgerne fra døren!

OGN

NB.

Læs indlægget fra Bornholmskredsen side 14.

Årsmødet 1992

Nu foreligger programmet for årsmødet 1992, og selvom tilmeldingsblanket og priser først meddeles i aprilnummeret, bringes her en kort orientering.

Lørdag den 30. maj

- Kl. 10.00 besøg på godset »Randrup Hovedgård« (omtalt s. 4).
- Kl. 12.00 frokost på Hotel Rebild Bakker.
- Kl. 13.30 årsmødet åbnes.
- Kl. 16.00 ca. forventes årsmødet at slutte, og der bliver tid til en tur i Rebild Bakker, besøg i »Blokhus Museet« og Spillemandsmuseet.
- Kl. 18.00 festmiddag.

Søndag den 31. maj

- Kl. 08.30 morgensang i Gunderup Kirke.
- Kl. 09.45 besøg på godset Lindenberg.
- Kl. 13.00 frokost på Farsø Hotel.
- Kl. 14.30 besøg hos landbrugsrådets præsident H. O. A. Kjeldsen, Lerckenfeld.
- Kl. 16.30 ca. slutter årsmødet.

Fortur

I aprilnummeret bringes udførligt program for forturen fra »oversøiske områder« som Møn, Lolland, Falster, Bornholm, København og Sjælland. Vi vil bl. a. besøge Vilhelmsborg og Willestrup Barokhave, samt en unik herregård, hvorom der endnu ikke er truffet endelig aftale.

Slægtsgårdsrejser 1992

Holland 13.-17. maj

5 dage med bus fra Sjælland, over Fyn og Jylland.

Ophold i Groningen og Utrecht

Besøg ved Zeudersødæmningen, Ostemarkedet i Altmar, på moderne landbrug, Keukenhof Blomsterpark og Amsterdam med Rembrandtudstillingen.

Pris kr. 2850,- alt incl. (Deltagere øst for Storebælt dog 2900 kr.).

(Første og sidste dag er dog halvpension).

Midten af maj er det bedste tidspunkt for besøg i Holland, tulipanmarkerne står i fuldt flor.

Tilmelding senest 28. marts og gerne omgående til rejselederen Jens P. Petersen, tlf. 53 61 00 23.

Bornholm 19.-23. september

Sensommertur til Bornholm, hvor sommeren varer 3 uger længere end i det øvrige land på grund af Østersøens milde vejr.

Ophold i Sandkås på Nordbornholm.

Udflugter til alle de kendte steder og, hvis vejret tillader det, til Ærtholmene.

En herlig tur over Dragør-Limhamn gennem Skåne til Ystad-Rønne. Turen udgår fra Korsør.

Pris kr. 2550,- alt incl.

Tilmelding senest 9. august til rejselederne Jens P. Petersen - tlf. 53 61 00 23 eller Ole G. Nielsen - tlf. 53 58 40 16.

Randrup Hovedgård

Af godsejer N. Hjorth

Beliggenhed

Randrup Hovedgård ligger i Østhimmerland på kanten af den smukke Lille Vildmose og kan fremvise såvel det flade kærjord som de charmerende bakkedrag, hvorfra man kan skue ud over Kattegat og Toftsø i det fredede vildtreservat Toft.

Historie

Randrup's hovedbygning er bygget i 4 perioder – første del i 1530'erne (omkring Reformationen) tårnet sidst i 1500-tallet, karnapperne i midten af 1600-tallet og til sidst den »italienske« fløj i midten af 1800-tallet.

Randrup var tilbage i 1300-1400 tallet kendt som en samling huse – en lille landsby – hvoraf halvdelen ca. 1500 blev sammenlagt under Jep Muus til en herregård.

Randrup fik således sin første hovedbygning i 1530'erne, idet en trelænget bindingsværksbygning opførtes af daværende ejer Jens Thygesen (Seefeld) gift med Jep Muus' søster's søn Enevold Jensen. Af denne bygning eksisterer idag stadig en god del af hovedhuset, som på den ene side fremstår i bindingsværk med en særdeles velholdt gavl.

Ved Enevold Jensens død i 1568 tilfaldt Randrup sønnen Jacob Seefeld – den kendte rigsråd og kongeformyndet. Jacob Seefeld har tilført Randrup en del storhed og har således bygget tårnet ud til borggården (i lighed med det på Lerchenfeldt som dog har en funktion, idet det er trappetårn til 1. sal), på Randrup er det pompøs pynt, der fungerer som entre idag. I dette tårnværelse findes en serie smukke spejlmonogrammer fra denne periode.

Jacob Seefeld var ligeledes bygherre for Visborggård og Sostrup.

Randrup hovedbygning består af fire fløje, der er opført over mere end 400 år. Ældst er vestfløjen fra 1530'erne, hvor vestsiden og nordgavlen stadig står i bindingsværk.

Trappetårnet og de to karnapper, som giver hovedbygningen og borggården det unike præg, er fra 1570'erne.

I 1840 opførtes ved sydgavlen Den italienske Fløj, fordi godsets daværende ejer havde boet i Rom, og ønskede en hovedbygning i italiensk byggeskik.

I årene fra 1865 til 1869 blev nord- og sydfløjen opført.

I 1606-1700 tallet var Randrup og den nærliggende Kongstedlund ejet af familien Brønsdorff. I denne periode kom Randrup til at spille en mere væsentlig rolle, idet familien Brønsdorff og senere en svigersøn, major Hans Georg von Deden, foretrak Randrup som bopæl. Major von Deden menes således at have tilføjet både skalmure og karnapperne ud til borggården på Randrup af nedbrudt murværk fra Kongstedlund, som i denne periode stod ubeboet hen.

Det store lindetræ i borggården menes at stamme fra denne periode. Idag måler grundstammen i 1,5 m højde 5,46 m i omkreds.

I 1794 overgik Randrup til Frantz Hvass, der var teolog og landmand. Familien Hvass ejede Randrup indtil 1913 – altså i 119 år.

En af de markante Hvass'er – Marcus Pauli Hvass var teolog og i udenrigstjenesten. Under Marcus Hvass tilføjedes i 1840'erne den italienske fløj på Randrup. Denne del var oprindeligt bygget med store buer imellem rummene istedet for døre, men det danske klima viste sig at være for koldt til dette – idet der senere er »fyldt« døre i disse buer. Marcus Hvass havde i sin tjeneste-

*Vestfløjens bindingsværksgavl
fra 1530'erne.*

periode i Rom truffet kunstneren Bertel Thorvaldsen, som indvilgede i at dennes nat/dag og forår/sommer/efterår relieffer blev indmuret i facaden ud mod haven.

Den italienske fløj er som sagt en ganske anderledes arkitektur end den gamle del – men som tidl. museumsinspektør Riismøller fra Ålborg engang udtrykte det, danner Randrups hovedbygning en meget smuk helhed udtrykt således: intet at ændre intet at tilføje.

I 1976 brændte den italienske fløj under et tagreparationsarbejde – men blev på ca. et år genopført, som den fremstår idag.

Familien Hjorth på Randrup

I 1923 købte Waldemar Hjorth Randrup efter meget grundigt at have set sig om efter den mest charmerende herregård i Nordjylland.

Valdemar Hjorth var én af tre sønner fra den nærliggende slægtsgård Thustrup, som idag har været i familien Hjorths eje i ca. 300 år.

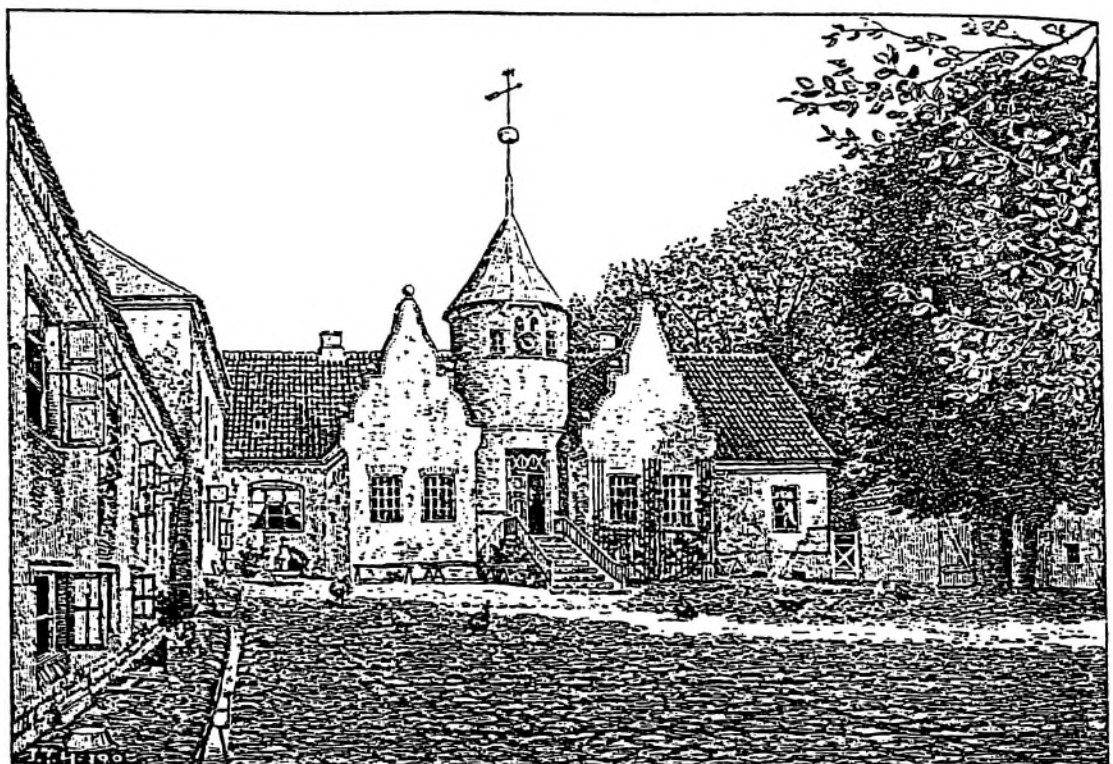
De to øvrige sønner, Knud og Kjeld Hjorth overtog henholdsvis Thustrup (Knud) og købte Dragsgård (Kjeld). Således forblev alle tre sønner med deres familier i Østhimmerland.

Randrup har siden været i familien Hjorths eje – idag altså i 69 år, og nu i tredje generation.

I 1967 overtog Niels Hjorth Randrup fra sin far Waldemar Hjorth og drev dengang gården med såvel kreatur- som svinebesætning. I 1985 udvidedes arealet med købet af den nærliggende

Randrup hovedbygning set fra borggården med trappetårn og karnapper fra 1500-tallets anden halvdel.

Tegning fra o. 1900

»Ulvedal« på ca. 300 tdr., som i generationer har tilhørt en anden gren af familien Hjorth.

I 1990 overtog Niels Hjorth's to sønner Jens Hjorth og Christian Hjorth henholdsvis Randrup og Ulvedal som idag drives i samdrift af Niels, Christian og Jens Hjorth.

Drift

Randrups 320 tdr. ager/eng plus 150 tdr. forpagtet jord, samt Ulvedals 300 tdr. drives idag som et korn/frø og kartoffelbrug. Til Randrup hører ligeledes ca. 25 tdr. løv/nåleskov med bl. a. juletræer.

Kartoffelavl har i mange år været en væsentlig del af gårdens avl og er idag ca. 80 tdr. hvoraf $\frac{2}{3}$ er til industri og $\frac{1}{3}$ er til spisekartofler.

Slægten Hjorth

Slægten Hjorth på Randrup Hovedgård er en kendt Østhimmerlandsk landmandsslægt, som nedstammer fra gårdmand Chresten Jensen Hjorth i Udbynedre. Han blev 14. september 1764 gift med Dorthe Marie Detlefsdatter Leth. De fik 11 børn, og den sjette i rækken Jacob Hjorth, blev slægtens første godsejer.

Han havde tjent som gartner på Villestrup gods, ledsaget baron Rosenkrantz på rejser, og blev forpagter af Sophiendal og Villestrup mølle i årene 1800-1806. Han ejede en kort tid Rold Kro og fra 1806 til 1818 var han forpagter af Albæk hovedgård. Jacob Hjorth tjente mange penge ved opfedning og salg af stude til Holsten og Slesvig.

Den 1. april 1818 købte han herregården Thustrup, med overtagelse 1. maj. Han blev gift med Else Marie Houbro fra Gerding præstegård i 1802, og efter hendes død i 1810 indgik han i nyt ægteskab med Ane Kirstine Ibsen fra Annerup. Sønnen af første ægteskab Jens Christian Hjorth blev forpagter af Lindenberg hovedgård og afbyggergårdene Henriksdal og Fjelleradgård, indtil han i 1842 købte Thustrup.

For at skaffe foder til fedning af studene begyndte godsejer

Hjorth at brænde brændevin, og affaldsprodukterne fik studene glæde af.

Jens Chr. Hjorth døde i 1869 og enken Ane Agnethe f. Kjeldsen (fra Mølgård), sad som enke i 28 år. De fik 15 børn, hvoraf 11 voksede op.

Sønnen Jens Laursen Hjorth havde lært landvæsen og bestyrede i nogle år Thustrup for moderen. Sammen med broderen Theodor forpagtede han gården, men købte broderen ud af forpagtningen og overtog Thustrup i 1873. Samme år havde han giftet sig med Octavia Frederikke Elise Vallentin fra Tvede præstegård ved Randers. Anden gang blev han i 1888 gift med Elizabeth Ludovika Camilla Bierberg, og de fik tre sønner: Valdemar Emil Bierberg Hjorth, som i 1923 købte Randrup Hovedgård, Keld Bierberg Hjorth, som i 1922 erhvervede Dragsgård og Knud Ernst Bierberg Hjorth, som i 1920 overtog hjemmet Thustrup.

Slægten Hjorth har formået at bevare disse hovedgårde for slægten. OGN

Kammerråd Jens Christian Hjorth.
1805-1869.

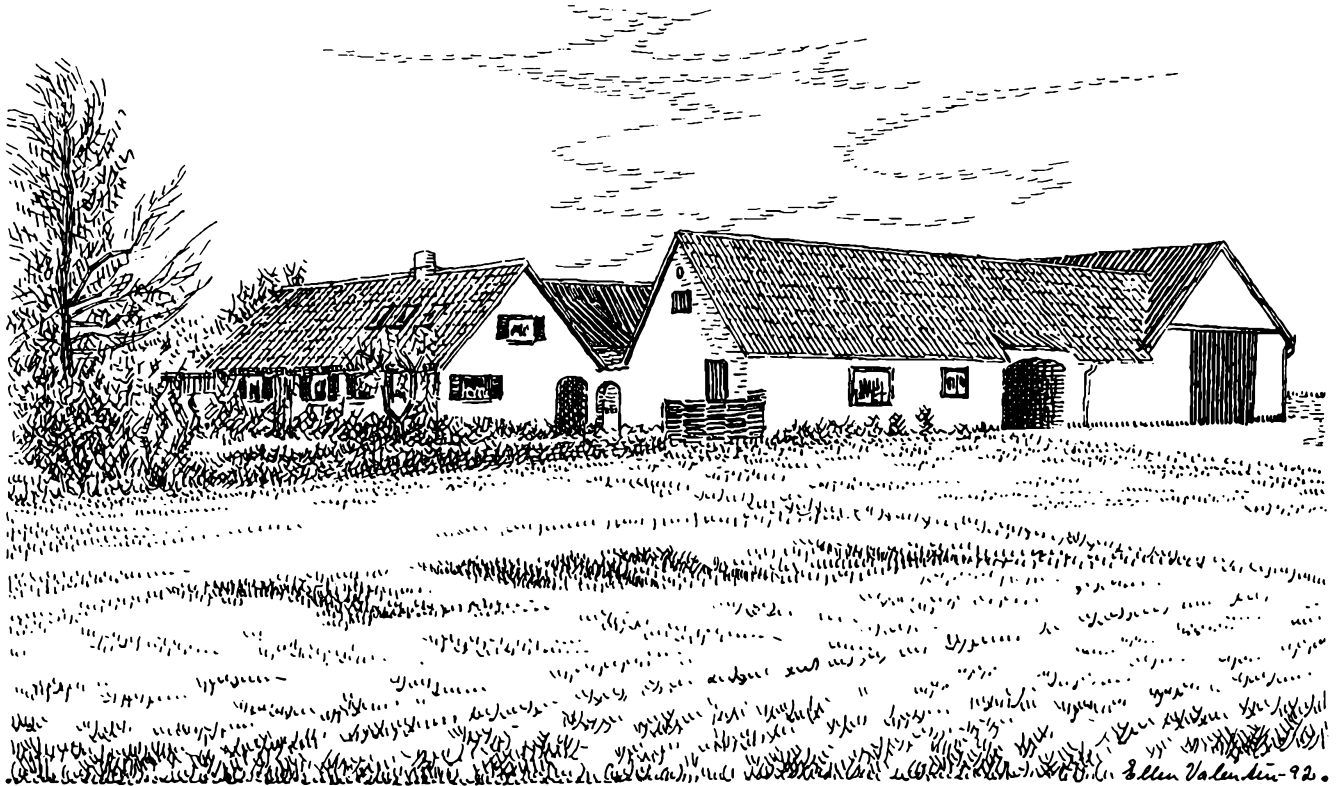
J. C. Hjorth handlede i sine yngre år med stude på Holsten og var fra 1831 forpagter af Lindenberg hovedgård og afbyggergårdene Henriksdal og Fjelleradgård indtil 1842, da han overtog Thustrup med 18 tdr. hartkorn. Hjorth tog kraftig fat på ejendommens forbedring, drev jordene betydelig op, og holdt et efter gårdens størrelse uforholdsmæssigt stort antal kreaturer. Han indrettede et stort dampbrænderi, ombyggede vandmøllen, anlagde flere plantager, udvidede haven og byggede en del til gården. Han var sognerådsmedlem og amtsmedlem. I mange år virkede han som landvæsenkommisær, medlem af taksationskommissionen for jernbaneanlægget. For sine mange års offentlige virke blev han i 1852 udnævnt til kammerråd og i 1864 blev han ridder af Dannebrog.

Slægtsgårdsarkivets priser

Folketællingsundersøgelse	kr. 60
Slægtsgårdsdiplom	kr. 150
Undersøgelse til diplom - efter aftale . . .	vejl. kr. 400
Gårdhistorisk undersøgelse - efter aftale . . .	kr. 6000

Slægtsgården og fodbolden

Ole Rasmussen er 6. generation på Vestergård i Holme-Olstrup – et par km øst for Næstved. Han vil af fodboldinteresserede være kendt som tidligere landsholdsspiller med en tid som professionel i Berlin.

Vestergård

Familien kom til Vestergård i 1794, da Peder Ipsen overtog gården i fæste. Han boede i kusehuset ved herregården Holmegård, og var ikke interesseret i at flytte ud på marken, vest for landsbyen, helt ude, hvor den nedlagte landsby Tåderup en gang havde sin jord. Det fortælles, at Peder Ipsen tilbød en karl gården, hvis han ville tage til marked og sælge en plag for ham.

En nabo sagde til ham, at han selv skulle tage til marked og få solgt plagen. Og sådan blev det. Fæstet blev hans, og 14. september 1803 fik Peder Ipsen selvejerskødet.

Ved overtagelsen af Vestergård var Peder Ipsen 25 år gammel og han blev gift med Inger Rasmusdatter, fra nabosagnet Nestelsø.

Den 23. marts 1834 blev datteren Karen Pedersdatter gift med Anders Rasmussen fra Holme-Olstrup. Han var 29 år og hun 26. Og den 8. oktober overtog de gården med Peder Ipsen og Karen Pedersdatter på aftægt.

Hun døde 16. oktober 1853 – 83 år gammel, mens Peder Ipsen levede til 12. juni 1859, han nåede at fylde 90 år.

Anders Rasmussen afgav i 1872 jord til jernbanen, og efter næsten et halvt århundrede – 16.11.1883 – solgte han Vestergård til svigersønnen Anders Peter Larsen fra nabogården – Bomosegård. 25. juni 1921 handlede gården igen – og første gang var det en søn, som købte. Hans Larsen, som han hed, beholdt Vestergård til 1947, da datteren og svigersønnen – Inga og Knud Rasmussen – blev 5. generation.

I 1977 overtog deres søn Ole Rasmussen halvdelen af Vestergård.

Vestergård i Holme-Olstrup er slægtsgården i 6. generation. Familien har værnnet om gårdens stil, således at den har beholdt sin identitet.

Vestergård og Bomosegård har megen historie fælles. Inga Rasmussens mand – Knud Rasmussen, hendes moder Sigrild Larsen, morfaderen Hans Larsen og farfaderen Anders Peter Larsen er alle født på Bomosegård.

Idag ejes Bomosegård af Ole Rasmussen, der købte den af en farbroder.

Landbruget

Til Vestergård hører 45 6dr. land og Bomosegård har 35 tdr. land. Endvidere har Ole Rasmussen forpagtet 50 tdr. land, så det dyrkede areal udgør 120 tdr. land, der drives med traditionel planteavl – sukkerroer, hvede og raps. Der har været grise på gården.

Slægtsgårdsforeningen

Knud Rasmussen, som døde i 1983 vil af Slægtsgårdsforeningens medlemmer i Syd- og Vestsjælland blive husket som kredsens dynamiske og samlende formand i årene 1976-1982, og kun sygdom fik ham til at forlade arbejdet.

Fodbolden

At Ole Rasmussen blev landmand på Vestergård var ikke nogen selvfølge. Han blev udlært som kommis i Holme-Olstrup Brugs,

og efter soldatertiden på Bornholm arbejdede han på Nordisk Ventilator i Næstved indtil 1975, da han rejste til Berlin for at gøre sin professionelle fodboldkarriere.

Interessen for fodbold var i hjemmet, Knud Rasmussen anlagde stor græsplæne, så haven kunne bruges til fodboldbane. Og her begyndte Ole Rasmussens talent at udvikles. Han spillede først i den lokale klub i Holme-Olstrup, og fra sit 12. år i Næstved Idrætsforening.

I årene 1975-1980 var han i Berlin West, derefter halvandet år hos OB og så atter i Berlin. I 1983 besluttede han at rejse hjem og overtage gården, p. g. a. faderens sygdom, men inden han forlod Berlin, var Knud Rasmussen død.

I de følgende par år spillede Ole Rasmussen fodbold i Næstved, blev så træner for Fakse Boldklub, derefter for Næstveds 2. hold og nu er han træner for Slagelse.

I årene 1975-1984 var han fast højre back på fodboldlandsholdet, hvor han nåede at spille 42 kampe.

Ole Rasmussen fortæller, at et par af hans største fodboldoplevelser har været kampen i Moskva i 1980 før Olympiaden og så selvfølgelig Europamesterskabet i Frankrig i 1984.

Ole Rasmussen, der er 6. generation på Vestergård er idag fodboldtræner, men har en flot karriere på landsholdet med 42 landskampe og med 9 år som professionel.

Fodboldkyndige fortæller, at Ole Rasmussens succes såvel som spiller og som træner skyldes, at han er en utrolig disciplineret person.

Der er talent og vilje.

Han var hård i sit spil, forstået på den måde, at han gik ind i tacklingerne, men det var ikke svinespil.

Som træner respekterer spillerne ham, fordi de ved, hvad han har udrettet, og så kender han til betydningen af den gode fysiske form, og han løber selv forrest, når han træner sit hold.

Ole Rasmussen - forsvarsspil på det Olympiske stadion i Berlin

Familien

Livet er dog ikke kun fodbold. I 1975 giftede Ole Rasmussen sig med Anette, der var klinikassistent. I Berlin passede hun mand og børn, men siden de kom hjem igen, har hun genoptaget sit gamle erhverv hos tandlægen i Fensmark.

De har døtrene Mie og Nina.

OGN

Slægt og jord

Af Torp Friis Møller

Historie er jo en genfortælling om fortiden, og nutidens mennesker opfatter vel i udstrakt grad de historiske tidspunkter forskelligt. De fleste synes vel også, at den tid man ikke selv kan huske hører til de gamle dage. Og her er vi i den situation, at de ¼ af den nuværende befolkning ikke kan huske besættelsestiden. Dertil kommer så yderligere, at de fleste bedømmer den ældre historie efter nutidig tankegang og glemmer helt, at historien jo må fortælles, som den var, og ikke som vi mener, den burde have været.

Det, der her skal berettes om, er tiden før de slesviske krige. Mange synes vel at fra den tid fortælles der kun om gårde og gårdslægter, men her må man huske på, at den tids forhold i landbefolkningen var slægt og jord nøje forbundet, og jorden var det altbestemmende og alle tings rette mål. Den del af befolkningen, der ikke var jordejende, er der ikke skrevet ret meget om.

Generationsskifter

Mens nutidens skødeindehavere af jord og fast ejendom i realiteten står frit med hensyn til hvem han vil sælge og overdrage til, var det helt anderledes i ældre tid. Den gang havde man også en enkelt, der var skødeindehaver, enten det nu drejede sig om selveje eller arvefæste, men da var det i langt højere grad slægten, der besad en gård, fremfor den øjeblikkelige skødeindehaver.

Ifølge Jyske Lov fra 1241 kunne en bonde ikke afhænde sin gård uden først at have tilbudt slægten den. Desuden skulle den overdrages til den rette arving og jord og bygninger skulle udelte være hans. Kun hvis der var tilkøbt jord samt inventar og husgeråd og evt. rede penge, kunne der blive tale om deling mellem øvrige søskende. Til gengæld var det så arvtagerens pligt at sørge for arveladerne samt uforsørgede søskende.

Også statsmagten var op gennem århundrederne stærkt interesseret i reglerne for arv af jord og gård. Årsagen hertil var, at indtil langt op i sidste halvdel af 1700-tallet var bonden alene om at betale skatterne i form af jordskatter. Her er direkte sammenligninger ikke mulige, men den årlige skat kunne i visse perioder godt være op til 10% af en gårds taksationsværdi eller mere.

Derfor mente enevældens myndigheder, at for det første skulle en gård have en vis størrelse for at en bonde kunne klare disse skatter og samtidig selv få en rimelig eksistens, og derfor gjorde man alt for at hindre deling af gårde samt frasalg af jord. Dette kunne kun ske med myndighedernes godkendelse, og for det andet forbød man også bonden at optage gæld uden amtmandens samtykke, idet man den gang var af den opfattelse, at en bonde ikke kunne magte både at betale skatter samt rente og afdrag på lån. Sagt på anden måde, så ønskede statsmagten ikke forgældede bønder og mente desuden, at en gård, der kontant var i slægtens eje, var den sikreste skattebetaler.

Jyske Lov var så god en lov, at den på mange områder aldrig blev helt forældet, men en lov fra 1200-tallet kunne jo ikke tage højde for et samfund under udvikling, og derfor opstod der alt for mange situationer, hvor man ikke kunne finde lovhjælp i denne lov. Nord for Kongeåen blev denne lov da fornyet med Chr. 5's Nye Danske Lov i 1683, men af politiske grunde fik denne lov ingen retsvirkning i Sønderjylland. Her måtte man fortsætte med Jyske Lov suppleret med slesviske særlove, og hvis man så stadig i visse tilfælde manglede lovhjælp, hentede man den fra forskellige tyske love uden faste regler fra retskreds til retskreds.

Det oprindelige Aabenraa amt også kaldet Brundlund Len omfattede kun de to herreder Rise og Sdr. Rangstrup omfattende 9

*Torp Friis Møller
Hovedbestyrelsesmedlem i
Dansk Slægtsgårdsforening,
aktiv lokalhistoriker, tidligere
ejer af Årslevgård ved Rødekro.*

sogne. Dette område var under Gottorpsk forvaltning, og her blev i 1700-tallet netop udstedt en række love, der som førnævnt hindrede udstykning og gældssætning.

Enevælden var meget langmodig med hensyn til skattegæld og gav lange restancer og ofte helt eller delvis eftergivelse af disse restancer, så det hørte til undtagelserne, at en mand blev drevet fra gården, når han iøvrigt opførte sig rimeligt og passede gården på normal måde. Kun dem, der havde overtrådt forbudet mod gældssætning og ikke kunne klare forpligtelserne, fik lov til at gå fallit.

En fyrstelig gottorpsk forordning af 15. marts 1704 berøvede fæstebøndernes medarvinger al ret til jord, bygninger og besætning. Selv efter 1864 under preusserne blev store dele af Jyske Lovs arveretslige forhold bibeholdt helt indtil genforeningen i 1920. Derfor var der kun få steder i Danmark, at der indtil den tid fandtes så mange gamle slægtsgårde, som i Sønderjylland.

Men efter 1920 under dansk lovgivning kom der skred i dette forhold. Under mere liberale forhold kunne og skulle de gamle arveregler vel ikke opretholdes, men taberen blev det danske landbrug som helhed. For at et dansk landbrug under både normale og omskiftelige forhold skal have et rimeligt udkomme, må der normalt være en vis egenkapital til stede. Derfor kan de enkelte landbrug med nutidens indkomst og beskatningsforhold i længden ikke tåle ved hvert generationsskifte at blive drænet for denne egenkapital, uden at det får konsekvenser for landbrugserhvervet som helhed. Flugten fra landbruget har forstærket denne situation, idet de bortdragende medtager en stor part af denne kapital, som i stedet må genbelånes. Nutidens store produktionsenheder vil fremover få voldsomme problemer med at klare generationsskiftet, og det vil i det lange løb undergrave selvejet. Resultatet er heller ikke udeblevet, idet vi efterhånden er havnet som verdens mest gældssatte landbrug, og i lange perioder endda med en urimelig høj rente i forhold til vore kolleger i udlandet.

Syd for den nuværende landegrænse har man stadig helt andre arveretslige forhold og iøvrigt meget lempeligere vilkår ved

ejerskifter. Her handles jord almindeligvis ikke, for her arver man den, derfor kommer der kun ganske få procent af jorden ud i fri handel med det til følge, at den bliver meget dyr.

Men for at vende tilbage til de gamle sønderjyske arveregler kan her nævnes, at den rette arving normalt var ældste søn, men da der ofte var mange søskende, og den ældste søn derfor ofte blev halvgammel, inden han kunne få gården, fordi han måtte afvente, at de yngste søskende blev voksne, kunne det ske, at han i stedet giftede sig ind på en anden gård. Den normale rækkefølge var sønnerne i den rækkefølge de var født, og ellers døtrene i samme rækkefølge. Var der ingen børn, der kunne overtage gården skulle den tilbydes fjernere slægtninge, og først når alle muligheder var udtømt, kunne gården sælges til fremmede.

Befolkningen vokser

Da den sidste af 1600-tallets store svenskekrige sluttede i 1660 og den dermed følgende voldsomme pestperiode var overstået, stod også hele vor egn tilbage med langt over hundrede ødegårde og store landområder sprang ret hurtigt i lyng. Under store anstrengelser, afsavn og nød måtte befolkningen nu til at genopbygge det ødelagte. Rundt om i de forskellige lande i Europa havde man for længst indført enevældige styreformere. I Danmark havde kongemagten også store problemer med at styre landet, idet den stærkt voksende adel havde tiltaget sig stor magt, og mange små områder blandt højadelen havde udviklet en slags små selvbestaltede næsten fyrsteområder rundt om deres slotte og hovedgårde. Under krige tænkte mange af dem derfor ikke så meget på landets ve og vel, men sørgede mere for sig selv og sine. For derfor at opnå mere central magt indførte kong Frederik 3. i 1660 Enevældet i Danmark.

Her i vort område hørte vi jo som før nævnt under hertugen af Gottorp, men han havde også voldsomme finansielle problemer, idet han bl. a. ikke kunne få skatter af den jord, der lå øde hen, og mange af de andre gårde havde heller ingen skatteevne. Derfor udfoldede han store anstrengelser for atter at få det hele i gang igen og lovede hjælp i form af tømmer til genopbygning samt fra 4-10 års skattefrihed for dem, som overtog en ødegård. Alligevel skulle der hengå 100 år inden den sidste blev besat. En overgang gik man endda så vidt, at amtmanden i Aabenraa lod unge bøndersønner indespærre på Brundlund slot, hvor de først fik lov at slippe ud, mod at de ville skrive under på at overtage en sådan ødegård.

Men efter 1600-tallets mange krige kom nu 1700-tallet med mere fredelige forhold og da man nu slap for pestepidemier, fik lidt bedre hygiejniske tilstande, og også fik mere magt over en del sygdomme, begyndte befolkningstallet at stige.

Nu kom der til gengæld problemer med overbefolkning i landsbyerne, og da gårdantallet ikke måtte forøges, kneb det med at skaffe beskæftigelsesmuligheder for den overskydende del af befolkningen. Ved udskiftningen i slutningen af 1700-tallet kom udskiftningen og herved opstod der dog nu en del småbrug, som man dengang kaldte for kåd. Man forsøgte også en lang række andre tiltag, og da arbejdskraft nu var rigelig, holdt bønderne efterhånden op med at udføre bygningsarbejder og meget andet selv. Herefter udviklede der sig så på mange områder en særlig håndværkerstand, og ligeledes blev moserne hårdt udnyttet med eksport til de mosefattige områder, hvor man alle steder blev tvunget til at skåne skovene.

Befolkningen forsøgte sig også med en hel del hjemmeindustri og husflid, men alt dette slog alligevel ikke til, og derfor måtte der søges andre udveje. Nogle drog til søs, hvorfra en del kom tilbage som holdne mænd, men mange blev derude under de den gang farefulde sejladsere. Herom vidner kirkebogen sit tavse sprog.

Andre tog ind til købstæderne i håb om at få beskæftigelse her, hvad da også i nogen grad lykkedes. Det var i denne periode de sønderjyske købstæder på et rekord åremål fik fordoblet deres indbyggertal. Men under skiftende konjunkturer opstod der også herinde ret stor nød, og det var netop i denne periode, at

mere velstående, varmhjertede mænd oprettede de forskellige fattigstiftelser.

Befolkningsudviklingen i Østerløgum sogn

1650	ca. 650
1661	ca. 400 (efter pesten)
1700	ca. 700
1750	ca. 850
1800	ca. 950
1860	1574
1910	1762
1960	1832

Udviklingen i forholdet mellem gårde og småbrug i perioden 1609-1802 i Østerløgum sogn

	Gårde	Småbrug	Gårde i %
Iflg. jordebog 1650	84	20	81
Iflg. jordebog 1704	91	40	70
Tiendereg. 1753	95	78	55
Pastor Kier 1802	94	96	49

Endnu i 1960 angav 47% af sognets befolkning, at de levede af landbrug.

Befolkningens rodfasthed

I ældre tid var befolkningen i landsognene uhyre rodfaste. Det var det hjemlige, først deres egen landsby og derefter kirkesognet, der kom dem ved. Hvad der lå uden for havde ikke deres store interesse. Deres rejser uden for sognet bestod i højst en tur til købstaden eller til de nærmeste markeder, eller hvis der i nærmeste omegn skulle foretages en offentlig henrettelse. Endnu i dette århundrede kan der fortælles om folk, der i hele deres levetid ikke har været uden for sognet, og i 1913 begravedes en 83-årig mand, der aldrig havde sovet uden for sin gård. Men der kan også berettes om folk, der uden at have skrevet noget ned, kunne nævne over 1000 mark- og stednavne og kendte hver marks tilhørsforhold helt tilbage til udskiftningen.

Fra kirkebøgernes vielsesregistre fremgår det, hvor de viede kom fra, og i Østerløgum sogn er de så godt udarbejdede, at man kan lave rimelige statistikker over det.

Som gennemsnit blev der i årene fra 1640-1800, altså i 160 år, i Østerløgum sogn viet ialt 1540 personer. Alle disse personer kom fra følgende steder:

Hjemsognet	1503	= 77,5%
Nabosogne	224	= 11,5%
Nuv. Sønderjyll.	159	= 8,2%
Sydslesvig	8	= 0,4%
Øvrige Jylland	34	= 1,8%
Øerne	10	= 0,5%
Tyskland	2	= 0,1%

Tallene er omtrent ens for både mænd og kvinder.

Først efter 1800 og særlig fra tiden omkring 1830 begyndte befolkningen at søge videre ud og dermed gifte sig med personer længere væk fra.

Af samtlige viede gennem de 160 år incl. dem, der som enker eller enkemænd blev gift igen i en mere moden alder, er der som gennemsnit 3,7 børnefødsler pr. ægtepar for hele perioden.

Nu var som før nævnt jo ikke alle gift, men beregnes fødselskvotienten pr. 1000 indbyggere, var den i 1600-tallet ca. 32,0, i 1700-tallet ca. 27,5 og sammenlignet med 1930'ernes Danmark var den dengang 18,0.

Den gennemsnitlige vielsesalder for perioden 1640-1800 var for gårdmandsklassen følgende:

Piger	26 år
Ungkarle	31½ år
Enkemænd	44½ år
Enker	33 år

Dengang var den frygtede barselsfeber en svøbe for befolkningen, og særlig med den som årsag opløstes hvert tiende ægteskab ved død inden det femte år.

Afsluttende bemærkninger

Den danske bonde, der i dag går over sin jord, tænker vel dårligt nok på de slægter, der forud har kæmpet og beredt jorden til de kommende slægter. Navnløse og glemte er de, som ryddede skovene og opdyrkede de senere fællesjorder. Og dem der navngav marker og skove, krat og tofter, jordlodder og høje, vande og kærømråder, men de spurgte heller ikke om, hvad historien agtede at gøre med deres navne.

For os slægtsgårdsfolk må det være af særlig værdi at kende lidt til slægtens ydre kår, om dens kamp for det daglige brød, om initiativ og trofast slid, om deres levevilkår gennem de svundne århundreder i krig såvel som fred, om slægtens sind og sundhed, om forfald og opløsning, genrejsning og fornyelse.

I blodets kredsløb gennem de skiftende tider og slægter bevarer fortidens arv og virke, sprog og sind, sæd og skik og hermed gård og drift.

Det her berettede er kun et lille udpluk af det meget omfangsrige materiale fra Østerløgum sogn, som er samlet, bearbejdet, nedskrevet og publiceret af Hejselbjerg Paulsen, der selv var bosat uden for sognet, men besjælet af kærlighed til sit hjemsohn og født her på gården Hejselbjerg.

Lad dette indlæg da afrundes med nogle ord og tanker, som i det væsentligste er hans.

Vor hjemstavn sammenbinder os alle, fordi vi først og fremmest bærer hjemstavnen i vort hjerte. Den er et stykke af vor tilværelse, og den er både vor arv og testamente. Vi, som tilhører de gamle slægter, bærer alle i os, uanset nationale forhold, en arv, der stedse ledsager os, og hvorfra vi ikke kan løssige os.

Det er det bånd, som hjemstavnen slynger om alle sine børn fra slægt til slægt. Vor hjemstavn har givet os en arv, en 1000-årig historie, og denne historie taler til os om fællesskab mellem mennesker såvel i livet som i døden.

Den taler om godt naboforhold og om troskab og ærlighed blandt mennesker. Den taler til os om hjælpsomhed under sygdom og ulykker eller det drejer sig om brand, den taler til os om fællesskab blandt mennesker i såvel lykke som glæde, men dog endnu mere om fællesskab under sorg og nød. Vore forfædre kendte også fællesskabet i kirken, hvor de søndag efter søndag sad med deres slidte salmebøger i hænderne og med de kendte salmetoner i hjertet. De kendte også det fællesskab, som gjorde livets tyngde lettere at bære, og de gjorde fælles glæde til dobbelt glæde.

Alt dette fortæller hjemstavns historie os, og det er en meget rig arv. Gid aldrig vore massemedier og forskelligfarvede politikere må få held til at ødelægge de sidste stumper af denne arv. Så bliver menneskets hverdag mere fattig og fyldt med bitterhed, selv om livet måske kan være kort og fattig endda.

Vor hjemstavns historie fortæller os også om mænd og kvinder, i hvis fodtrin der groede velsignelse og livskraft, og de gik sjældent den korteste vej, for de var i pagt med det, som gror frem i det skjulte og giver det daglige liv dets enfoldige kraft. Gid det må være os forundt i vor forvirrede tid med den omsiggribende brødnid og misundelse, at vi må få lov til at give blot en lille smule af denne arv videre til de kommende slægter. Et folk er nu en gang en levende organisme, som stadig er under fornyelse, og går vi langt tilbage i tiden, vil de fleste hver fra sin egn have fælles ahner. Derfor skaber historie og slægtsforskning en vis fællesfølelse og uddyber kærligheden til land, hjemstavn og folk.

Torp Friis Møller

Bladudvalget har aflagt besøg hos landsformanden, og her benyttede man lejligheden til at beundre hustruens julegave til gemalen, nemlig en sten med slægtsgårdens navn.

Da den gamle lades porte efterhånden var blev for små, blev der sat en stor port i gavlen, og ved denne ombygning blev nogle sokkelsten tilovers, og i den ene kom navnet Kaaregaard til at stå, mens de andre er lagt til fundament.

Det er en god idé at skrive gårdens navn i sten, for vi skal vær-

ne om de gamle gårdsnavne og landsbynavne. Med postvæsenets kedelige tendens til urbanisering af landdistrikterne med navn, vejnummer, postnummer og by, forsvinder landsbyernes og gårdenes navne.

På billedet ses fra højre:

Landsformanden Carl Martin Christensen, Torp Friis Møller, Eli og Holger Juul samt Inger og Peder Møller Frifelt.

Gøngehøvdingens tid

Uanset den manglende gensynsglæde ved betragtningen af DR-TV's produktion af Carit Etlars historiske roman »Gøngehøvdingen«, så har de afsnit, som i skrivende stund, har været vist, skabt interesse for tiden, da danskerne åbenlyst drev partisan-krig mod fjenden mod øst.

Carit Etlars roman bygger på en historisk person. Svend Poulsen har levet, men »Gøngehøvdingen« er en historisk roman og ikke en historisk afhandling.

Svend Poulsen - »Gøngehøvdingen«, hvis bedrifter udførtes i Sydsjælland, er dog langt fra den eneste, som kæmpede imod besættelsesmagten.

Fra Sørbymagle kirkebog, kendes flere beretninger om hændelser fra svenskekrigenes tid. Det skyldes præsten Mads Jensen Prom, som i årene 1645-1688 var præst for Sørbymagle og Kirkerup sogne. Kirkebøgerne var netop blevet påbudt, og for at beregne den afdødes alder, skrev han et levnedsløb for hver enkelt uanset alder, stand og levned.

Mads Prom var en tolerant iagttager af det samfund, som han følte sig ét med. Og netop derfor er hans optegnelser interessante. Sjældent har vi beretninger om jævne folk, skrevet af deres egne. Lykkelige mennesker har ingen historie, for når man ikke pådrager sig offentlighedens opmærksomhed, så efterlader man sig kun meget få og ofte intetsigende oplysninger.

Men med optegnelserne i Sørbymagle kirkebog, er det modsat. Det var de stille eksistensers liv, der også blev beskrevet.

Den 1. december 1659 skrev pastor Mads Prom:

Mand Hans Pedersøn i Bøstrup, ectefødt i Giærloff aff Peder Nielsøn (kaldet Bomand) oc salig Bodild Hansdatter, hvilche siden flytte till Biergby i hans 9de aar. Vaar hos sine forældre till sit 16de aar. Tiente gott folck hen ved 7 aar. I ecteskab leffuett med sin effterleffuerskche Dorethe Hansdatter 16 aar 2 maaneder mindre circiter. Vden børn, Vaar dog from mod sine stiffbørn, saa vell som omgengelig og skickeligh mod andre, flittig vdi sin giærning, hvilchet oc vel lyckedis intill nærværende onde krigs tilstand, hvor vdi hand ved inqvartering stor tvang (saa vell som andre fleere) lidt haffuer. Kom med sin vogn i reyse bort (reyste self, vilde icke lade sin stiffsøn bort, att hannem icke noget paa vejen skulle tilkomme) til Corsør novembris. Der fra til Roskild. Paa hiemveyen ved Roerup aff en schwedische rytter sin plyndren. Men der hand sine bæster ville forsvare oc gjorde værn aff formue, som rett vaar, haffuer rytteren (effter att hand 2 gange forgæffues haffde skudt effter hannem) omsider dræbt hannem med en kule. Leffde hen ved en halff time. Skeede d. 23. novembris kl. 2 efftermiddag. Anno ætatis hen ved 39.

Hans Pedersen havde i 1644/45 fæstet en gård i Bødstrup, idet han formentlig giftede sig med enken Dorethe Hansdatter, enke efter forrige fæster. På pligtreisen blev denne sjællandske bon-

de overfaldet af en lejesoldat, og selvom han forsvarede sig så godt han formåede, så blev han skudt.

Hans modstand og død ville ikke være kendt, om ikke præsten havde beskrevet hændelsesforløbet. Kirkebogen viser også, at præsten ikke var bange af sig, han turde skildre begivenheden, som den var blevet ham fortalt.

Den 27. november 1660 begravnes en gammel mand, og præsten skrev:

D. 27. novembris, tiisdag middag.

Gammel mand Lavritz Hanssøn (Niels Bødkers fader i Bøstrup), født i Brylle mellem Odense oc Assens i Fyen aff Hans Ibsøn oc Johanne H. d. Leffuet hos sine forældre, end oc vdi ecteskab med effterleuffende Mette Mortensdaatter 16 aar oc afflet 5 børn (de 4 leffuer). Boet med hende i Glengsbierg i Kyng sogn 10 aar. Den ødelagt aff svensken (eller maaske pollacker oc brandeborg, de danskes allieerte som de fleeste klage). Vaar hos sin søn i Fyen fra Michels dag till 8. dag før allehelgens dag, da hand kom her offuer. Bød sig till at rycte i præstegaarden. Bleff annammet for ynck skyld. Vaar der den 12. novembris til d. 18. novembris, da hand bleff siug. Hent hiem aff hans søn d. 21. novembris. Døde d. 25. novembris. Aetatis circiter 70.

I dette levnedsløb hører vi om, at den danske konges lejede tropper - brandenburgere og polakker - var lige så voldsomme overfor befolkningen, som fjendens tropper.

Levnedsløbet beretter også om, at folk flyttede mere rundt end man ofte forestiller sig, men hver fjerde, som døde i Sørbymagle sogn på Mads Proms tid, var født udenfor Sjælland.

Snaphanerne omtales også direkte i kirkebogen:

In junio.

Peder (udstregt: Jørgensøn) Jenssøn, Mads Knudsens syster mand. Vaar noget før juletider -59 med nogle fleere, hen ved 9, vdi Skovhastrop (hvor de som snaphaner opholdte sig) af de svenske, som landet indehafde, vdspeyddet; hand med nogle skudt, andre anderledis omkommen (endog nogle vndkom). Der intil des vnder jorden skiult, og nu hid ført og satt i kirkegaarden. Vaar fød i Gimlinge Torp af Jens Jørgenssøn og (navnet mangler).

Her hører vi om »Gøngerne«. Her bruges det gode danske udtryk for en partisan, nemlig snaphane. En gruppe kommer i kamp med svenskerne, nogle dør andre flygter, og de døde skjules under jorden, indtil fjenden er ude af landet, og heltene kun få en værdig begravelse.

Af kirkebogens dåbsregistreringer ses, at præsten den 20. maj 1658 døbte sin datter og blandt fadderne var en svensk feltpræst. Om præsterne har respekteret hinanden, eller det har været p. g. a. tvang, at den gode præst har gjort brug af sin svenske præst til fadder, vides ikke, men mest sandsynlig er det, at Mads Prom ikke har kunnet undslå sig. At der kan have været tale om tvang, ses af en anden dåbsregistrering, hvor det var en bøhmisk officer, der var romersk-katolsk, som var fadder. Og på den tid var kirken præget af god luthersk kristendom, som nærmest anså paven i Rom for at være antikrist.

Om den katolske fadder skrev Prom:

Maatte saa effter nærværende tids tilstand, tilstaas, tiltog sig self den ære.

Endelig viser alle landets kirkebøger fra svenskekrigenes tid, at fjenden fik skylden for meget. Når en pige var kommet i ulykke, og var kommet i lykkelige omstændigheder, så indrømmede hun oftest, at det var en svensk soldat, der havde taget hende.

Mads Prom var et fornuftsmenneske, og han havde sin tvivl om rigtigheden deraf.

I december 1668 døde en møllersvend på Rosted Mølle, og i hans levnedsløb, ses at svenskerne bortførte ham, men at han havde held til at slippe fri, lære et håndværk og så vende hjem igen.

Præsten skrev:

Dominica 2. adventus for første prædicken.

En møllersvend Trugels Andersøn fød i Fiennitzløv aff Anders Trugelsøn oc Mette Lavritzdaatter. Hiemme 11 aar. Siden hos en sin slect her i landet 2 aar. Bleff omsider aff de svenske taget med vd aff landet, der de drog vd, hvilcke hand siden forløb. Begiffuet sig Stralsund. Lærdt der møller handverck paa 3 aars tid. Tient for møllersvend paa en veyer mølle ved Rostock 1 aar. Kommen hid i landet igen. Tient Jens Nielsøn i Rosted for første veyer-

mølle svend på Lycke-mølle 1 aar oc 6 vger. Om natten mellem onsdag d. 2. decembris oc torsdagen d. 3. decembris er hand vdi samme mølle kommen til wlycke. Hoffuet, hals oc maaskee fleere lemmer mellem kockehiulet oc dreffuet sønderknuset oc om morgenen død funden. Aetatis paa 27de aar.

Levnedsløb i Sørbymagle og Kirkerup Kirkebøger 1646-1731 blev udgivet i 1963 af det daværende Udvalget for udgivelse af kilder til landbefolkningens historie. Foruden selve levnedsløbene, der fylder bind I, er der et bind med noter og henvisninger. Det er en uvurderlig kildegruppe, som man her har til såvel slægt-, kultur- som rigshistorie.

OGN

Rebild

Alle kender Rebildfesterne, og årsmødet den 30. maj 1992 afholdes på Rebild Kongrescenter, men hvad var og er Rebild?

Ordet Rebild bliver forklaret som den målte skov. At måle jorden op kaldtes at rebe jord, da man målte med et reb, og ild er det gamle ord for skov.

Meningen i ordet er, at Rebilds marker ligger kilet ind i Rold Skov. I Helge V. Qvistorff's bog »En rebild saga«, hvis tekst mere bærer præg af reklamebureau end faghistoriske studier, fortælles:

De mange kæmpehøje og andre oldtidsminder fortæller os, at der på dette sted har boet mennesker i årtusinder. Her ved bunden af en daværende fjordarm fandt stenaldermanden et fristed – et lille paradis, hvor der netop var den rigdom, som betingede et godt bosted. Et højtliggende område, hvor man havde udsyn. Masser af skov til tømmer, brønde og værktøj. Flint til flinteredskaber. Kronvildt, råvildt, vildsvin og fugle i overflod. Laks, ørreder og ål i fjorden, og utallige kildevæld med det mest vidunderlige vand.

En hundredtallig – måske en tusindtallig befolkning boede på den skovryddede slette ovenfor fjorden. Her havde de alt, hvad de havde brug for, og den store skov og de mange moser gav gode muligheder for en relativ tryghed selv i ufredstider. Agrene

var sandede og ringe, men med datidens primitive landbrugsredskaber var det en fordel.

For stenalderfolket må dette sted have været noget af det mest ideelle, man overhovedet kunne finde.

Igennem årtusinder ændredes fjorden til en ådal, skoven forhuggedes og blev udtyndet. Vildtet fandtes ikke længere i overflod. Ufredstider kom og gik. Sandflugt lagde sig gentagne gange på den sandede muld og gjorde den endnu mere sandet, endnu ringere. Altsammen var det sikkert medvirkende til, at egnen efterhånden affolkedes.

Den store slette af agre, som stenalderbonden havde ryddet fra skoven, lå der af en eller anden mærkelig årsag stort set endnu i sin fulde udstrækning, men nu kunne den kun brødføde en lille og undseelig landsby – den, der ikke engang havde en kirke. Rebild hed den stadigvæk, men oldtidens blomstrende skovbygd var svundet ind til en lille landsby med kun omkring 150 beboere, da denne historie tager sin begyndelse i 1911.

Dansk-amerikaneren Max Henius, som var vokset op på herregården Sohngårdsholm syd for Ålborg, og søn af Spritfabrikens direktør, købte det første stykke af Rebild Bakker i 1911,

Billedet er interessant. Rebild Kommiteen og Rebildbønderne drøfter fælles anliggender i august 1933.

Høstarbejderne til Bundgård, formodentlig i 30'erne.

og de nuværende 140 tdr. land, som tilhører Rebildselskabet, er købt for pengegaver fra amerikanske statsborgere, der støttede tanken om et sted, hvor udvandrerne kunne samles og fejre Den amerikanske Uafhængighedserklæring.

Idéen var vokset frem siden 1906, da dansk-amerikaneren Ivar Kirkegård havde fremsat tanken, men det var Max Henius, som realiserede den.

Rebildfesterne var dog ikke de første sammenkomster i Danmark, for allerede i 1908 var der et dansk-amerikansk stævne på Krabbesholm Højskole ved Skive og i 1909 afholdtes Århusstævnet i forbindelse med landsudstillingen.

Det kan i den forbindelse være interessant at citere John Adams, der havde været medunderskriver på Uafhængighedserklæringen og som senere skulle blive De forenede Staters præsident. Dagen efter underskriften 4. juli 1776, skrev han til sin kone: »Jeg tror, at denne dag vil blive fejret af kommende slægter som årets store festdag. Den bør huskes som befrielsens dag og

højtideligholdes med tak og tilbedelse til den almægtige Gud. Den bør blive mindet med pomp og pragt, med parader og opvisninger, med sportskampe, klokkekimen, bål og illumination, den bør mindes fra kyst til kyst fra nu af og altid.«

Rebildfesten, som skulle være fejret første gang 4. juli 1912, blev udsat til 5. august p. g. a. landesorgen efter Kong Frederik den Ottendes død. (5. august var datoen for Krabbesholm Stævnet).

Rebild Bakker blev en nationalpark, hvor man værnedes om det gamle hedelandskab. Men trods enigheden om at bevare naturen, var der på nogle tidspunkter stor intern uenighed om, hvordan det skulle gøres.

Rebildfesten er det største fest for Den amerikanske Uafhængighedserklæring udenfor Amerika. Tilmed er Danmark det eneste land, hvor udvandrerne søger tilbage og fejrer deres nye hjemland i deres gamle fædreland.

OGN

»Danske gårde i tekst og billeder«

Bornholmskredsens generalforsamling drøftede indgående bogen »Danske gårde i tekst og billeder«, som også her i bladet har været omtalt flere gange, og med berettiget skepsis.

Som følge af generalforsamlingen skriver kredsformanden på Bornholm:

En flot og velklingende tekst, men dermed er også alt godt om bogen sagt. På generalforsamlingen i slægtsgårdsforeningen var der fuld opbakning til at gå videre med sagen. Jeg har telefonisk mødt megen »forståelse« hos forlaget. Men de har gjort mig opmærksom på, at man kun kan tage hensyn til skriftlige klager, og eftersom de kun havde fået meget få, måtte konklusionen være: At stort set alle var tilfredse.

Men tilfældet er lige modsat! Jeg har næsten kun mødt utilfredse købere. Derfor vil jeg opfordre alle der er utilfredse med bogen til at sende en protest, både med evt. rettelser, samt krav om enten pengene tilbage eller en ny og korrekt bog. Kun ved en massiv protest giver det forlaget noget at tænke over! Derfor: Send jeres rettelser og krav til:

Landbrugsforlaget
Alleen 29
4180 Sorø

Venlig hilsen
Paul Ancher Hansen
Stensebygård
Nexø

Vinteraftener

De lyse dage efterfulgtes af lange vinteraftener, der i landbohjemmene brugtes til indendørs arbejde af en helt anderledes beskaffenhed end iagttagelse af TV-udsendelser eller aflytning af de mange radiostationer, som vi kender i nutiden.

Alle familiens medlemmer og bedriftens tyende havde større eller mindre arbejdsopgaver i stuen eller kakkelvnskrogen. Man kan også tale om et nyttigt tidsfordriv i et godt fællesskab.

En af de aftenlige sysler var sivfletning eller løbbinding. Efter Mikkelsdag kunne man på fjordenge og større gadekær afskære siv, der bundtes og derefter ophængtes under tagudhænget. Når tørringen var afsluttet og endnu mens materialet var smidigt, kunne materialet bruges af håndsnilde mænd og lærelystne drenge. Man flettede brugsting og små kunstværker. Der blev produceret sivmætter, sivsko, vægtæpper, potteskjulere (for at beskytte pelargonierne mod frostskaide), papirkurve, hundekurve, kattekurve, ja såmænd skoletasker, sengetæpper og skamler.

I nutiden kan sådanne sager ses på vore museer, men det ser ud til, at tingene dukker op som salgsobjekter i de moderne forretninger med hjemlige og udenlandske varer, der betegnes som kunsthåndværk. De gamle mønstre og produkter kan bruges igen, men ofte i et andet materiale end siv fra fjorde og gadekær.

E. A.

Velkommen til nye medlemmer:

Gårdejer Ernst Jensen
Herslevvej 10, Gevninge
4000 Roskilde

Gårdejere Hanne og Jens Hansen
»Vestergaard«
Karisevej 119, Druestrup
4690 Haslev

Godsejere Kathrine Dreyer og
Svend Nybo Andersen
»Hesselbjerggaard«
Kongstedvej 15
4291 Ruds Vedby

Gårdejere Bente og Torben Jensen
»Fjordgaarden«
Fjordgårdsvej 2
4750 Lundby

Proprietær Knud Rasmussen
»Flinterupgaarden«
Fugledevej 26
4480 Store Fuglede

Gårdejere Ester og Frede Andersen
Mageløkken 7, Snøde
5953 Tranekær

Gårdejer Anders Lønne Hansen
Rejsby-Ballum 15
6261 Bredebro

Gårdejer Jens From
»Hauge«
Buskhavevej 8, Knud
6100 Haderslev

Gårdejere Anne Mathilde og
Jakob Jensen
Abkærvej 9, Over Jersdal
6500 Vojens

Gårdejere Inge og Ludvig Krogshave
Korsbjergvej 2, Grydsted
9240 Nibe

Gårdejere Elisabeth og Villy Mikkelsen
»Nørre Sandager«
Sandagervej 77, Astrup
9800 Hjørring

Gårdejere Bente og Erik Pinstrup
Ingedalsvej 8
Sørup
9530 Støvring

NYT fra kredsene

Bornholmskredsen

Generalforsamlingen forløb ganske roligt, men der var stor debat om bogen »Danske gårde i tekst og billeder«. (Se omtalen side 3).

På generalforsamlingen blev også drøftet nedlæggelsen af større gårde, der også er slægtsgårde. Flere fremmødte var utilfredse med jordbrugskommissionens vurderinger.

Bornholmskredsen satser på at nå 100 medlemmer i 1992, og der er allerede tegnet 14 nye i dette år.

Efter generalforsamlingen fortalte Niels Holger Larsen, Bornholms Museum om gamle stuehuse og om vedligeholdelsen, især gjorde han meget ud af stuehuset på Melstedgård, der har været ombygget tre gange.

Haderslevkredsen

Kredsen indbyder til generalforsamling på Tørning Kro ved Hammelev tirsdag den 25. februar 1992 kl. 14.00.

Slægtsgårdsforeningens ejendomskonsulent Anders Frederiksen, Hobro vil derefter holde foredrag med emnet: Generationskifte.

Det er et altid aktuelt emne med mange indfaldsvinkler, og Anders Frederiksen er ekspert på området.

Bemærk: at der i år er nyt mødested.

Elise Jensen

Vestsjællandskredsen

Kredsen har afholdt generalforsamling, og i al fordragelighed blev alle valg genvalgt. Efter generalforsamlingen, der blev afholdt på Høng Landbrugsskole, fortalte gårdejer Helge Nielsen, Borregården om sin fader - grænsepræst N. P. Nielsen, Højer. Foredraget kaldte han fra bondedreng til grænsepræst.

Dødsfald

Carl Katholm, Homå

Carl Katholm var 7. generation på gården i Homå ved Grenå, i næsten 25 år sad han i kommunalbestyrelsen, først i sognerådet, derefter i Grenå byråd. I årene fra 1973 til sin død var Carl Katholm medlem af bestyrelsen for Århus Amtskreds.

Ribe Amtskreds

Generalforsamling og vintermøde afholdes i Varde den 24. februar. Vi mødes på Niels Nygaards slagteri »Landgrisen«, Malergripen 20, Varde, kl. 19.30.

Niels Nygaard vil vise os slagteriet og fortælle om dets formål og drift, samt hans nystartede eksport til Østlandene.

Bagefter følger Niels Nygaard med til Varde Højskolehjem, Storegade 56, hvor vi drikker kaffe. (Kl. ca. 21.00)

Her kan der stilles spørgsmål og Niels Nygaard er selv en af landets største svineproducenter og bor på Brosbølgaard i Hemmet.

Medlemmerne bedes møde op og tag naboen med til en interessant aften.

Carl P. Jensen

Lolland-Falster kredsen

Generalforsamling afholdes onsdag den 26. februar kl. 19.30 i Forsamlingsgården i Toreby.

Efter generalforsamlingen taler Søren Hald - Storstrøms Amts Miljøkontor om vandmiljøplanen.

Returadresse: Inger M. Hansen, Bjerggårdsvænget 9, 2840 Holte

Landet i 1771

I 1771 udarbejdede overlandmåler Th. Bugge et kort over Antvorskov Rytterdistrikt, på basis af de sognekort, som i de foregående tre år var tegnet i distriktet.

Th. Bugges kort, som nu er udgivet i en flot farvegengivelse – 58 × 66 cm – af Historisk Samfund for Sorø Amt, er interessant af flere grunde. For det første viser kortet, hvordan området så ud før udskiftningen. Vi finder de to nedlagte landsbyer St. Valdby og Gimlingetorp. Den gamle herregård Pebringe er angivet på kortet, og den blev få år efter flyttet og navnet ændret til Falkenstein.

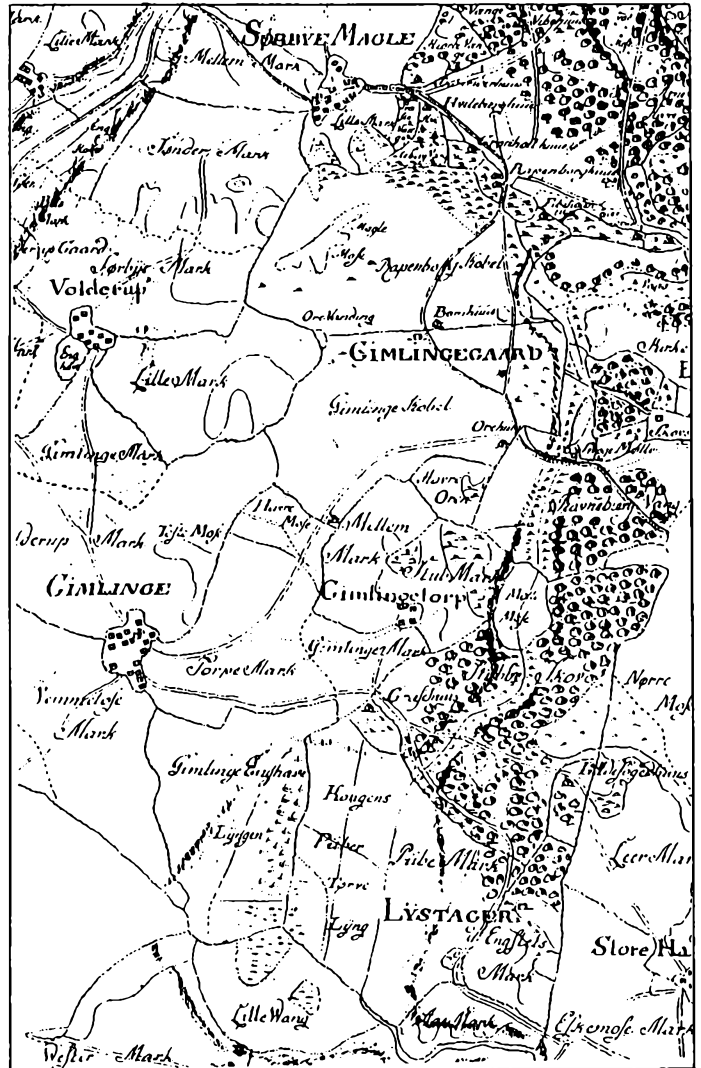
Dernæst er kortet værd at kikke på, når man vil studere den tids dyrkningssystem i landbruget. Landsbyernes tre marker vekslede så markerne med byg og rug stødte op til hinanden, og derved sparede man at indhegne så store arealer. Kortet viser både markerne, eng, mose, skov m. v.

Endelig er Bugges kort interessant, fordi der angives lokaliteter, som ikke er der.

Kortet blev til i landboreformforsøgenes tid, hvor Antvorskov gods skulle sælges. Der var planer om at oprette en herregård under navnet Gimlingegård og genoprette det tidligere Lystager. Begge gårde er afsat, men da salget fandt sted, blev både Lystager og Gimlinge købt af samme mand og Gyldenholm blev oprettet.

I årbog for Historisk Samfund for Sorø amt 1991 er en artikel om Bugges kort, skrevet af skovhistorikeren Bo Fritzboeger, Ph. D. Artiklen tilbydes i særtryk så kort og teksthefte koster 90 kr.

Th. Bugges kort koster 55 kr. og kan købes ved henvendelse til Historisk Samfunds kasserer R. Henneke, Kristinelundsvej 39, 4200 Slagelse, tlf. 53 52 27 38. OGN

Thomas Bugge

Reformforsøgenes kerneområde fra græskoblet Rappenburg Kobbel i nord til tørvelyngen Piberne i syd. Hverken Gimlingegård, som er placeret ved Bomhuset i skellet mellem de to græsningskobler, eller genopførelsen af Lystagergård i Engsletmarken blev nogensinde til noget. Til gengæld nedlagdes Gimlingetorp kort efter salget, for at dens jord sammen med Lystagers enemærke og de to rytterkobler kunne indgå i områdets nye store hovedgård Gyldenholm. Udsnit af Thomas Bugges specialkort 1771.